

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р **Лиляна Михайлова Цонева** за дисертационния труд
на **Елена Кирилова Раденкова** на тема
„Игрови трансформации на паремии и прецедентни изказвания
в заглавията в руските печатни медии”
за присъждане на образователната и научна степен „**доктор**”

Област на висше образование: 2. Хуманитарни науки

Професионално направление: 2.1. Филология

Научна специалност: Славянски езици (Съвременен руски език – Фразеология)

Научен ръководител:

доц. д-р Силвия Атанасова Петкова

Софийски университет „Св. Климент Охридски”

Факултет по славянски филологии, катедра „Руски език”

1. Данни за дисертантката

Елена Раденкова е завършила специалност *Руска филология* в СУ „Св. Климент Охридски” през 1984 г. От 1985 г. работи като хоноруван асистент в катедра „Руски език” на СУ, а през 1986 г. е назначена за щатен асистент. Повишена е през 1991 г. (старши асистент) и 1997 г. (главен асистент). През 2015 г. е преназначена като асистент. През тези години Е. Раденкова има една специализация в Москва, четири квалификационни курса, както и курс по английски език (всичките потвърдени със сертификат).

Резултат от научните търсения на Е. Раденкова през годините са 30 публикации, посочени в нейната автобиография (както мога да предположа, те са посветени на научни проблеми, различни от разглежданите в представената дисертация).

2. Данни за докторантурата

Е. Раденкова е била докторантка на самостоятелна подготовка по професионално направление 2.1 Филология „Славянски езици (Съвременен руски език. Фразеология)” към катедра Руски език, ФСлФ, СУ „Св. Кл. Охридски“. Зачислена е

като докторант през април 2016 г. след обсъждане на проекта за дисертация в катедрата. Положила е успешно изпитите по докторантския план (изпита по специалността и още 4 изпита). Отчислена е с право на защита през септември 2016 г. след обсъждане на дисертационния труд в катедрата.

3. Данни за дисертацията и автореферата

Работата се състои от увод, три глави, заключение, две приложения и списъци (на литературата, на лексикографските източници, на източниците на езиков материал, на съкращенията в работата). Това е един много солиден труд, в който самият анализ (без приложенията и списъците) заема цели 240 страници.

В увода е мотивиран **изборът** на материала за изследване. Авторката е посветила своите усилия на една много актуална и интересна тема – езика на съвременните медии, който без съмнение заслужава вниманието на изследователите, работещи в различни научни направления.

Целите, които тя си поставя, са амбициозни – да се анализират структурно-семантичните типове игрови трансформации на паремите и прецедентните изказвания, включени в заглавието като един от най-силните компоненти на медийния текст. Постигането на тези цели включва седем конкретни задачи, които са ясно формулирани и, както се вижда по-нататък в текста, са успешно решени.

Материалът за изследване е достатъчно представителен – това са 360 заглавия с подзаглавията (заглавният комплекс, включващ основното и второто заглавие), всичките – единици с предикативен характер. Самият факт, че за 2 години (2014-2015) са събрани толкова единици само от този тип, говори за тяхното място в медийните текстове и за необходимостта от тяхното описание.

Във връзка с изследваните единици бих могла да кажа, че на пръв поглед обединяването на фразеологизми, в това число пословици и поговорки, с прецедентни изказвания изглежда малко странно, тъй като те са доста различни както по произход и употреба, така и по своята насоченост към определен адресат. Не е бесспорно и обозначаването им като фразеологични изрази, възприето от авторката.

От друга страна, анализът им именно като обект на игра показва, че те имат много общи черти. Моите собствени наблюдения при описанието на такива единици също показват, че при тях има общ механизъм на обиграване, който ги отличава от останалите форми на езикова игра (например, от оказионалните думи, в основата на

които лежи «измислянето на нещо несъществуващо», на метафората като семантична аномалия и т.н.).

Друг е въпросът, че, по мое мнение, само едната група единици би била напълно достатъчна за една добра докторска дисертация.

Източниците на материала са разнообразни – освен високотиражни руски издания (например, «Аргументы и факты», «Вечерняя Москва», «Московский комсомолец») се изследват вестници, които се отнасят по-скоро към «жълтата преса» (например, «Совершенно секретно») или към сериозната делова преса (например, «Коммерсантъ Деньги», «Коммерсантъ Weekend»). Това позволява да се съберат повече и по-разнообразни примери, които биха дали по-пълна представа за употребата на разглежданите единици.

В **първата глава** са представени теоретичните основи на изследването. Не мога да не отбележа, че дисертантката е вложила много труд за изясняването на основните работни понятия в работата – за историята на изучаването им и за съвременната им трактовка. Това се отнася за понятията *езикова игра*, *заглавие*, *фразеологичен израз*, *паремия*, *прецедентно изказване*, *трансформация*, *трансформ* и др. Добре знам, че за някои от тези понятия е писано толкова много, че не е лесно да се осмислят, оценят и класифицират мненията на различните автори, затова определям като бесспорно постижение способността на Е. Раденкова да формулира авторската си позиция, своята трактовка на тези понятия, «примирявайки» противоречивите мнения и терминологичните разночетения.

Едно от тях е понятието *езикова игра*, което, въпреки че се изследва активно сравнително отскоро, е предмет на толкова много монографии, дисертации и статии, че някои автори вече изказват мнения (доста крайни според мен) за «неоправдана експанзия» на игровото, за «предел на разпространението» на понятието *езикова игра*.

Е. Раденкова, опирайки се основно на рускоезични теоретични източници, станали класически в тази област (В.З. Санников, Т.А. Гридина и др.), достатъчно подробно разглежда различните аспекти на едно толкова сложно явление като езиковата игра – същност, функции (в това число най-важните – естетическата и комическата), особености в различните функционални стилове.

Същото мога да кажа и за анализа на **заглавието**, особено на заглавието в медийните текстове, което също е обект на многобройни изследвания, на фразеологизмите и прецедентните изрази.

Втората глава представя много подробно същността на трансформирането на паремииите и основните типове трансформации (замяната на компоненти от изходната единица, вмъкването или съкращаването на компоненти, комбинациите от различни техники и т.н.). Тук има много интересни наблюдения върху особеностите на трансформациите и ефекта от тях, които едва ли бих могла да изброя. Ще посоча няколко от многобройните примери на интересен анализ: *У краха глаза велики* (с. 84); *Что ПАСЕешь, то и пожнешь* (с. 89) и т.д.

Не мога да не оценя и много сложната, но прецизно направена красификация на разглежданите трансформации.

Според мен може би не е нужно във всеки тип трансформация (като се започне от 2.1.1.1.1.) да се отделят А. Заглавия от информативен тип // В. Заглавия от оценъчен тип, тъй като разграничаването им не винаги е възможно, особено след направената трансформация.

Третата глава включва анализа на прецедентните изрази, към които се отнасят изрази от художествената литература, песни, филми, реклами, лозунги от времето на СССР и т.н.

Анализът на всеки конкретен пример, както в първата глава, следва определена схема: заглавие с трансформа- оригинал- механизъм на трансформацията-ефект от нея. Почти навсякъде има много интересни наблюдения за изходната единица, за нейните особености в оригинала и след конкретната трансформация. Една от тези особености, подчертани от авторката, е краткият живот на трансформите, актуален най-често в определен контекст.

Примерите са многобройни, но все пак бих могла да посоча анализа на следните прецедентни изрази: *Голландская роза - эмблема печали, российская роза – эмблема любви* (с. 139); *Полцарства за поллитра* (с. 151); *Какой русский не любит платной езды* (с. 159) и т.н.

Висока оценка заслужават **изводите след втора и трета глава**, включващи и диаграми, нагледно показващи в числа и проценти типовете трансформации на единиците от двете групи, съотношенията между тях и т.н.

Заклучението много добре представя в синтезиран вид наблюденията на Е. Раденкова, изложени в текста. Специално бих искала да отбележа две от тях: 1. Езикът на днешните медии (в сравнение с езика им от края на 20 век и първите години на 21 век) е по-спокоен, по уравновесен, което се проявява и в игровите форми – те много често са проява на остроумие, а не „балагурство” (по Е.А.Земская) и заемат важно

място в т.нар. интелектуални стратегии на съвременните медии. 2. Много от анализиранияте единици имат паролна функция, преди всичко трансформираните прецедентни изрази.

Държа да отбележа специално и прекрасния и богат руски език на авторката, както и високата ѝ лингвистична и екстралингвистична култура, която ясно се вижда както в теоретичната част, така и в анализа на конкретните примери, някои от тях съчетаващи различни трансформации.

Авторефератът е доста обемен и достатъчно пълно представя съдържанието на самата дисертация.

Приложенията са много интересни и полезни и биха могли да бъдат приложени в практическата работа с фразеологизмите и прецедентните изрази.

Висока оценка заслужава богатият списък на **теоретичните** източници, включващ както солидни изследвания, така и статии, при това на няколко езика. Голяма част от тях са излезли от печат през последните години, което доказва осведомеността на авторката за новите работи по разглежданите теми.

Освен споменатите по-горе неща, които могат да се възприемат като критични, бих отбелязала и следното: 1. Според мен работата би спечелила от употребата на някои по-съвременни термини: *медиадискурс* (вместо *преса*, *публицистика* – тъй като в наши дни терминът *публицистика* се тълкува различно); *медиаатекст* (вместо *публикация*, *статя* – тъй като анализиранияте текстове се отнасят към различни жанрове); *автор медиаатекста* (вместо *журналист* – тъй като автори на медийните текстове са не само журналисти); 2. Смятам за некоректна употребата на термина *равнище* на няколко места в работата (например, на с. 3 – уровень фразеологии; с. 15 – на уровне пословиц и т.н).

4. **Научни приноси**

Разглежданата дисертация е един нов, при това задълбочен поглед върху сложното явление езикова игра и неговото място в новата комуникативна стратегия на съвременните медии. Наблюденията на авторката имат отношение към няколко научни направления – теорията на езиковата игра, медиалингвистиката, стилистиката, фразеологията и др. – и могат да бъдат успешно използвани в теорията и практиката на преподаването на руския език, в лексикографията, теорията и практиката на превода.

Изследването на Е. Раденкова има приносен характер, тъй като в него е направен оригинален паралелен анализ на игровите трансформации в две групи езикови единици, заемащи важно място сред единиците, „експлоатирани” в езиковата игра – паремите и прецедентните изрази. То би могло да бъде прекрасна основа за бъдещи съпоставителни изследвания на употребата на тези единици в руския и други езици.

5. Публикации и участия в научни форуми

Елена Раденкова има 4 публикации по темата на дисертационния труд (3 от тях са под печат), което е достатъчно за представянето на работата за защита.

6. Заключение

Представеният за публична защита дисертационен труд е оригинално научно изследване, изградено върху солидна научна база, в което се анализира един интересен аспект на езика на нашето време. Това ми дава основание да заявя напълно убедено, че на Елена Кирилова Раденкова **трябва да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор”** в област на висше образование: 2. Хуманитарни науки; Професионално направление: 2.1. Филология; Научна специалност: Славянски езици (Съвременен руски език – Фразеология).

24.10.2016 г.
гр. Велико Търново

Професор д-р Лиляна ЦОНЕВА
ВТУ „Св. св. Кирил и Методий”